

Misstanden bij lerse runderen

**Een literatuur- en undercover-
onderzoek naar winterhuisvesting en
ingrepen**

oktober 2018

Wakker Dier

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	3
2	Inleiding	5
3	Van Ierland naar Nederland	6
	Vleesrundsector in Ierland	6
	Vleesrundsector in Nederland	6
	Vergelijking Ierland - Nederland	6
	Bord Bia	7
4	Welzijnsproblemen vleesrunderen	8
	(Winter)huisvesting	8
	Castratie	12
	Onthoornen	13
5	Verslag van het undercover onderzoek	15
	Onderzoeksopzet	15
	Bevindingen: roostervloeren	16
	Bevindingen: uitloop of weidegang	17
	Bevindingen: mestbevuiling	18
	Bevindingen: kale plekken	21
	Bevindingen: volle stallen	22
	Bevindingen: castratie	23
	Bevindingen: onthoornen	23
	Bevinding: verwaarlozing	24
	Bevinding: export	26
	Bevindingen: Veemarkt	26
	Bevindingen: SBLAS-keurmerk	28
6	Conclusie	30
7	Bronnen	31

1 Samenvatting

Iers rundvlees wordt verkocht in bijna alle Nederlandse supermarkten. Als zij dit vlees promoten, gaat dat vaak gepaard met beelden van schone, grazige weiden met veel, heel veel, ruimte. Het Ierse rundvlees heeft mede daardoor een imago van diervriendelijk, duurzaam en extensief. Dat is het zomerse plaatje.

Van sappige weides naar vuile stallen

Het winterse plaatje is heel anders. Dan staan de runderen vier tot vijf maanden op stal. De omstandigheden in die stallen zijn niet te vergelijken met de ruime weilanden. Uit literatuuronderzoek blijkt dat er weinig op diervriendelijkheid gerichte eisen worden gesteld aan de winterhuisvesting van Ierse runderen.

Harde betonnen vloeren

Het overgrote deel van de stallen heeft een betonnen roostervloer. Het is niet verplicht om volwassen dieren daarnaast een zachte plek te geven om te liggen. Veel Ierse runderen staan en liggen dus vier tot vijf maanden op beton. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er veel welzijnsproblemen kunnen optreden als runderen langere tijd enkel op beton staan. Ze hebben bijvoorbeeld vaker last van pijn, kreupelheid en verwondingen aan klauwen of gewrichten, vergeleken met dieren die op stro leven.

Overvolle stallen

Er zijn in Ierland maar beperkt regels over de beweegruimte per rund in de stal. Tijdens een steekproef in de winter van 2017 bezochten onderzoekers in opdracht van Wakker Dier dertien stallen. Bij acht boerderijen waren zij geschokt over de hoge bezetting van de stallen. Als een rund te weinig beweegruimte krijgt, levert dat stress op, wijst wetenschappelijk onderzoek uit.

Helemaal onder de mest

Wat tijdens de bezoeken ook opviel was dat alle bezochte stallen bevuild waren met mest, in sommige gevallen in ernstige mate. Vieze vloeren verhogen de kans op infecties aan de klauwen. In één geval stonden de dieren tot over hun hoeven in de mest. Bij elk bezoek zagen de onderzoekers dieren met ernstig vervuilde vacht. En bij ieder bezoek waren er meerdere koeien met kale plekken te zien, waarschijnlijk veroorzaakt door klonten aangekoekte mest of infecties.

Pijnlijke ingrepen

Naast de winterhuisvesting spelen er nog andere welzijnsproblemen bij Ierse runderen. Ze worden op grote schaal onthoofd door middel van 'disbudding' en gecastreerd. Beide ingrepen mogen onverdoofd; onthoornen totdat de kalfjes twee weken zijn, castratie tot de stieren zes maanden zijn. In sommige gevallen castreren de Ierse boeren door de ballen op jonge leeftijd af te knippen met een rubberen ring, zodat het scrotum afsterft. Dit resulteert in wekenlange pijn voor de jonge stiertjes.

Bord Bia en het Ierse keurmerk

Bijna al het Ierse rundvlees in Nederland draagt het Sustainable Beef and Lamb Assurance Scheme (SBLAS), een keurmerk dat verbonden is aan de Ierse staatsorganisatie Bord Bia. Bord Bia is een bij Ierse wet opgerichte organisatie die als missie heeft om het commerciële succes van Iers voedsel – waaronder Iers rundvlees – te stimuleren. Het SBLAS keurmerk staat naar eigen zeggen onder andere voor traceerbaarheid, duurzaamheid en dierenwelzijn. Concreet betekent het weinig voor dierenwelzijn: betonnen roostervloeren zijn geaccepteerd, er worden maar beperkt grenzen gesteld aan de dichtheid in de stal en onverdoofd castreren en onthoornen mag tot een bepaalde leeftijd. Zelfs weidegang is niet verplicht.

Beter Leven-keurmerk

Dit staat in schril contrast met het Nederlandse Beter Leven-keurmerk van de Dierenbescherming. Bij één ster is onverdoofd onthoornen (inclusief disbudding) en castreren verboden, weidegang is verplicht voor ossen en moederkoeien met kalfjes, en er zijn ruime eisen voor beweegruijnte op stal. Bij harde vloeren moet een deel daarvan bovendien verplicht een zachte rubberen bovenlaag hebben, of er moet een zachter ligbed zijn van bijvoorbeeld stro. Vanaf 1 januari 2019 voldoet rubber niet meer.

Iers rundvlees is een kiloknaller

Dergelijke welzijnsregels zijn in Ierland onbekend. Ierse runderen kunnen daardoor op stal een rotleven hebben dat ver afstaat van de plaatjes van runderen in uitgestrekte groene weides. Zeker een derde van het jaar brengen zij dan door in vieze stallen en op harde vloeren. In jaren met veel regen nog langer. Veel van hen ondergaan pijnlijke ingrepen. Het Ierse keurmerk dat veel van het vlees in onze supermarkten draagt, lost deze problemen niet op. Wakker Dier vraagt supermarkten daarom te stoppen met de verkoop van dit kiloknallervlees. Ook Iers rundvlees moet volgens de organisatie minimaal voldoen aan de eisen van één ster Beter Leven van de Dierenbescherming.

2 Inleiding

Iers rundvlees wordt verkocht in bijna alle Nederlandse supermarkten. Als zij dit vlees promoten, gaat dat vaak gepaard met beelden van schone, grazige weiden met veel, heel veel, ruimte. Het Ierse rundvlees heeft mede daardoor een imago van diervriendelijk, duurzaam en extensief. Dit kan voor consumenten een reden zijn om aan dit vlees de voorkeur te geven.

Maar in en rond de wintermaanden staan de runderen niet in die groene weides maar op stal. Vier tot vijf maanden per jaar. Die stallen hebben veelal betonnen roostervloeren. Hierdoor hebben de runderen een vergroot risico op onder andere afwijkend liggedrag en kreupelheid. Omdat een droge, zachte ligplek niet verplicht is voor volwassen dieren (Bord Bia 2017), komt het voor dat de dieren leven en liggen op harde vloeren en in hun eigen uitwerpselen. Hierdoor hebben ze een vergroot risico op pootproblemen, infecties en kreupelheid. Daarnaast is onverdoofd castreren en disbudding (een vorm van onthoornen) – tot een bepaalde leeftijd – toegestaan in Ierland.

Nederlandse supermarkten zijn vaak verbaasd als Wakker Dier hun aanbiedingen voor Iers rundvlees meetelt als kiloknaller – een aanbieding voor vlees zonder dierenwelzijnskeurmerk. Maar ingrepen en de stalomstandigheden in de winter maken dat de Dierenbescherming heeft besloten dat Iers rundvlees niet in aanmerking komt voor een ster van het Beter Leven keurmerk (Boerderij 2016).

Dit rapport vergelijkt allereerst verschillende eisen waaraan de vleesrundhouderijen moeten voldoen in Ierland en in Nederland. Hierbij wordt vooral gelet op regels omtrent binnenhuisvesting, castreren en onthoornen. We kijken daarbij naar de minimale wettelijke eisen in beide landen, maar ook naar de eisen die door keurmerken worden voorgeschreven. In Nederland gaat het daarbij om het Beter Leven keurmerk van de Dierenbescherming op het niveau één ster. In Ierland om het zogenaamde SBLAS keurmerk.

Om een beeld te krijgen bij hoe de Ierse stallen er in de praktijk uit kunnen zien, heeft Wakker Dier daarnaast undercover onderzoek laten uitvoeren naar het welzijn van Ierse runderen in de wintermaanden, wanneer ze op stal staan. Hierbij zijn zowel boeren bezocht die zeggen aan het SBLAS keurmerk te voldoen, als boeren die zeggen hier niet aan te voldoen. Er zijn undercover beelden gemaakt en gesprekken gevoerd met boeren over onder andere castratie, onthoornen en hun afzetmarkt. In dit rapport worden ook de bevindingen uit dat undercover onderzoek gepresenteerd.

3 Van Ierland naar Nederland

Ierland produceert voornamelijk rundvlees voor de export: negentig procent wordt geëxporteerd (LTO 2013). Nederland is een grote afzetmarkt voor Iers rundvlees. Wereldwijd exporteerde Ierland in 2016 voor 535 duizend ton aan Iers rundvlees, met een waarde van 2,38 miljard euro (Agriland 2017a). 45 duizend ton daarvan, ter waarde van 200 miljoen euro, ging naar Nederland (Boerderij 2017).

Vleesrundsector in Ierland

Ierland kent een zeer grote rundvleessector. Het is grotendeels een zoogkoeiensysteem (SCAHAW 2001), wat inhoudt dat kalveren enkele maanden bij de moederkoe blijven en moederkoeien voornamelijk kalveren ter wereld brengen, die vervolgens worden afgemest.

Er leven meer dan een miljoen vleesrunderen in Ierland (Alcasde 2009; Irish farmer journal 2017). In 2001 was Ierland goed voor grofweg 10 procent van het totale aantal vleeskoeien in de Europese Unie (SCAHAW 2001). Dit percentage is berekend over het aantal vleeskoeien, dus exclusief het aantal kalveren en mannelijke runderen. Ierland kent momenteel ruwweg 80 duizend vleesrundhouderijen (Bord Bia¹, Teagasc 2016).

Doorgaans leven de dieren per jaar zeven à acht maanden buiten en gaan ze in de winter naar binnen (Earley *et al.* 2017, FAWAC 2008). Bord Bia (waarover hieronder meer) spreekt van een gemiddelde van 223 dagen (= ca. 7,4 maanden) buiten. Een deel van de runderen in Ierland wordt de laatste maanden van hun leven binnen afgemest (EFSA 2012). De runderen worden op een meestal op een leeftijd tussen de 26 en 28 maanden geslacht (Bord Bia²).

Een deel van de runderen wordt rechtstreeks verkocht aan het slachthuis (Teagasc 2016). Het andere deel gaat eerst naar een veemarkt om daar doorverkocht te worden. Die verkoop is dan aan het slachthuis, of ze gaan naar feedlots. Dit is een bedrijfstak waar de runderen verder worden afgemest (EFSA 2012).

Vleesrundsector in Nederland

Ter vergelijking: in Nederland is de vleesrundsector relatief klein (WUR 2015). In 2018 waren er in Nederland bijna 250 duizend vleesrunderen (CBS 2018). Ook Nederland kent een zoogkoeiensysteem.

Wageningen University & Research (WUR 2015) stelt in een onderzoek, waarin de Ierse en Nederlandse vleesrunderensector met elkaar worden vergeleken, dat deze twee op het gebied van dierenwelzijn weinig van elkaar verschillen. Ierland heeft wel een langere weidegangperiode, maar in Nederland is de huisvesting voor de wintermaanden beter.

Vergelijking Ierland - Nederland

Waar de runderen in Ierland relatief vaker dan in Nederland worden gehuisvest in oude stallen (WUR 2015)³ en voornamelijk op betonnen roostervloeren (Earley *et al.* 2017, SCAHAW 2001), worden ze in Nederland vaak gehouden op stro (WUR 2015). Daarnaast wordt er in Ierland veel gecastreerd en onthoord door de hoornaanzet van een kalf weg te branden (WUR 2015). Een kalf hoeft pas verdoofd te worden bij castratie als deze ouder is dan een half jaar (Teagasc, nb).

¹ Persoonlijke communicatie

² Persoonlijke communicatie

³ Bord Bia meldt dat er de laatste jaren dankzij overheidssubsidies veel nieuwe stallen zijn gebouwd (persoonlijke communicatie met Bord Bia)

Bij onthoornen ligt de wettelijke leeftijdsgrens vanaf wanneer verdoofd moet worden op twee weken (Animal Health and Welfare Act (2013b), Teagasc, nb). Castratie is in Nederland niet gebruikelijk, maar mag ook hier onverdoofd plaatsvinden. Ook onthoornen komt in ons land minder voor en moet wel onder verdoving gebeuren (WUR 2015).

Aan de andere kant worden er in Ierland zelden dikbilrassen gebruikt (WUR 2015). Dit in tegenstelling tot Nederland. Dit zijn vleesrundrassen waarvan de kalveren bijna standaard via een keizersnede ter wereld moeten komen.

Bord Bia

Nederland is een grote afzetmarkt voor Iers rundvlees. In 2016 is er 45 duizend ton rundvlees naar Nederland geëxporteerd, ter waarde van 200 miljoen euro (Boerderij 2017). Nederland staat hiermee in de top vijf van importlanden (Agriland 2015).

Iers rundvlees wordt gepromoot door de Ierse organisatie Bord Bia. Zij is in 1994 opgericht door het Ierse parlement (Bord Bia nb1). Bord Bia heeft als missie om het commerciële succes van Iers voedsel – waaronder Iers rundvlees – te stimuleren (Bord Bia nb1). Zij vormen hierbij de link tussen Ierse bedrijven en (potentiële) klanten over de hele wereld. Over hun doel schrijven ze: 'ons doel is om markten te ontwikkelen voor Ierse leveranciers en om wereldwijd de smaak van Iers voedsel op meer tafels te krijgen.' (Bord Bia nb1) De organisatie heeft meerdere kantoren buiten Ierland. Waaronder kantoren in Amsterdam, New York, Londen, Dubai en Shanghai (Bord Bia nb2).

Nederland wordt door Bord Bia gezien als één van de belangrijkste exportlanden voor Iers rundvlees (Agriland 2015). Ze heeft onder andere de website www.irishbeef.nl opgericht en voerde eind 2017 een tv-campagne in Nederland (Bord Bia nb3). In de tv-campagne wordt de nadruk gelegd op de leefomstandigheden van de runderen: "Veel gras, veel ruimte en veel liefde. Een heerlijke smaak begint met een heerlijk leven."

Bord Bia is eveneens betrokken bij het Sustainable Beef and Lamb Assurance Scheme (SBLAS): een keurmerk voor (onder andere) rundvlees. Ruwweg 60 procent van de Ierse vleesrundhouders⁴ produceren onder dit keurmerk, waarvoor ze elke anderhalf jaar worden gecontroleerd. Voor het keurmerk zijn onder andere eisen opgesteld omtrent duurzaamheid en traceerbaarheid. Ook worden er dierenwelzijnseisen gesteld, maar op belangrijke onderwerpen stelt SBLAS geen dierenwelzijnseisen die verder gaan dan de Europese minimumnormen. Zo is er ten aanzien van volwassen dieren geen eis over uit welk materiaal de stalvloer moet bestaan. En over de ruimte die er per dier moet zijn in de stal worden slechts richtlijnen gesteld, waarvan afhankelijk van de omstandigheden kan worden afgeweken. Ook weidegang is bijvoorbeeld formeel niet verplicht. Verderop in dit rapport worden de dierenwelzijnseisen verder besproken.

Bord Bia geeft in persoonlijke communicatie aan dat ongeveer 90 procent van het rundvlees dat Ierland produceert en exporteert onder het SBLAS-keurmerk valt. En dat bijna de volledige Nederlandse consumptie aan Iers rundvlees afkomstig is van boeren die dit keurmerk hanteren. Er is volgens hen echter maar een klein aantal supermarkten en verkooppunten dat het keurmerk ook zichtbaar voert.

⁴ Persoonlijke communicatie met Bord Bia

4 Welzijnsproblemen vleesrunderen

Castratie en onthoornen mag in Ierland – binnen bepaalde kaders – onverdoofd worden uitgevoerd. En hoewel de runderen een groot deel van het jaar buiten leven, staan ze rond de winterperiode ook vier tot vijf maanden op stal, doorgaans op betonnen roostervloeren. In dit hoofdstuk worden deze welzijnsproblemen bij Iers rundvlees toegelicht en is uitgewerkt hoe dit zich verhoudt tot enerzijds de gangbare vleesrundsector in Nederland en anderzijds de eisen van het één Beter Leven ster keurmerk. Hierbij is bij het Iers rundvlees onderscheid gemaakt tussen Iers rundvlees dat wel en dat niet aan de eisen van het keurmerk SBLAS voldoet.

Rundvlees kan afkomstig zijn van drie ‘soorten’: vleesrunderen die speciaal gefokt zijn voor het rundvlees, kalveren uit de melkveehouderij die afgemest worden voor kalfsvlees, of melkkoeien die doorgaans na vijf jaar geslacht worden. In dit onderzoek wordt gekeken naar Iers en Nederlands vleesrund.

(Winter)huisvesting

Vleesrunderen komen veel buiten, maar zowel in Ierland als Nederland gaan ze op een gegeven moment ook een aantal maanden aaneengesloten de stal in. De leefomstandigheden op stal zijn daarom van belang. Denk aan de ondergrond waarop de runderen staan, hoeveel ruimte er is per dier, en hoe sterk de stal vervuild is met mest.

Betonnen roostervloeren

Ook op de stal moet een rund goed kunnen bewegen en comfortabel kunnen liggen. Het is bijvoorbeeld belangrijk dat het dier niet snel uitglijdt. In het rapport over het welzijn van vleesrunderen stelt de Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare in 2001 al dat runderen daarom niet op roosters of houten vloeren zouden moeten staan.

In Ierland is de betonnen roostervloer het meest gebruikelijke vloertype, daarom besteden we er hier extra aandacht aan. Betonnen roostervloeren kunnen niet alleen glad zijn, ze zijn ook hard. Dit samen zorgt ervoor dat runderen die langdurig op betonnen roosters staan, vaker last hebben van pijn, kreupelheid en verwondingen aan gewrichten, vergeleken met runderen op stro of rubber (SCAHAW 2001; EFSA 2012; WUR 2017).

In een rapport van de Wageningen Universiteit (WUR 2017) over (rooster)vloeren bij kalveren benoemt de WUR meerdere onderzoeken die welzijnsnadelen aantonen van betonnen roostervloeren versus beton voor vleesrunderen. Stieren op betonnen roosters glijden vaker uit en ze zijn minder actief (minder ‘bespringen’). Ze staan minder snel op en gaan minder snel liggen, en ze vertonen vaker abnormaal liggedrag. De meest genoemde verklaring voor het afwijkende liggedrag is dat de zware dieren op beton ongerief en pijn ervaren bij het liggen. Ook zijn er meerdere onderzoeken die aantonen dat stieren op beton vaker last hebben van kreupelheid en klauw- en huidbeschadigingen dan op rubber.

Het positieve effect van rubber op klauwproblemen wordt niet altijd aangetoond; er zijn ook onderzoeken die het tegendeel laten zien (o.a. de Ierse onderzoekers Earley *et al.* 2017). Hoe dit precies komt is niet helemaal duidelijk (WUR 2017).

Onderzoek van Ruis-Heutinck *et al.* (1999) toont dat wanneer runderen kunnen kiezen, ze de voorkeur geven aan een zacht ligbed, zoals rubber of stro. Zo blijkt uit dit onderzoek dat runderen in een hok met een deel betonnen roostervloer en een deel rubber of stro, nooit gaan liggen op de betonnen roostervloer.

Recent onderzoek naar het verschil tussen betonnen roosters en stro wees uit dat runderen op stro veel langer liggen (Keane *et al.* 2017), een indicatie voor meer ligcomfort op stro. Kreupelheid komt volgens de meta-analyse van SCAHAW (2001) vaker voor bij betonnen

roosters dan bij stro. Dit kan veroorzaakt worden door beschadigingen aan de gewrichten. De European Food Safety Authority (EFSA 2012) benoemt ook de welzijnsproblemen bij betonnen roosters, en prefereert stro. Volgens EFSA (2012) zouden runderen op betonnen roosters dan ook altijd toegang moeten hebben tot (een deel) strooisel.

Gebrek aan ruimte

Een ander belangrijk onderdeel van het stalleven is ruimte. Op stal hebben de runderen uiteraard minder ruimte dan in de wei. Een te hoge bezetting in de stal is een bedreiging voor het welzijn van het dier (EFSA, 2012). Het kan leiden tot bijvoorbeeld agressie, stress, te weinig liggen en bevuiling (SCAHAW 2001; Gygax *et al.* 2007). Er is veel onderzoek gedaan naar de benodigde ruimte in de stal om het welzijn van het dier niet te beschadigen. Het lastige is dat de nodige hoeveelheid ruimte per dier samenhangt met de leeftijd (grootte) van het dier en verschillende vloertypen wisselende resultaten geven.

In 2001 al raadde de SCAHAW het volgende aan; een rund van 500 kg moet minimaal 3 m² aan leefruimte krijgen. Voor elke 100kg meer of minder (range van 400 tot 800 kg) gaat er een 0,5 m² bij of af.

Hurnik *et al.* (1991) stellen dat stieren van 650 kg minimaal 2,9 m² nodig hebben om hun 'basishoudingen' te kunnen uitvoeren. Wanneer dieren niet voldoende ruimte hebben voor deze houdingen, is er een verhoogd risico op stress. Ook uit recent onderzoek van Keane *et al.* (2018) naar vleesrunderen van gemiddeld 590 kg op betonnen roostervloeren bleek een hogere dichtheid (met minder dan 3 m² per dier) voor problemen te zorgen: de onderzochte positieve gedragingen (liggen en verzorging) kwamen minder voor bij 2 m² leefruimte in vergelijking met 3 m².

Gygax *et al.* (2007) hebben onderzoek gedaan naar het welzijn van stieren (360 – 500 kg) in hokken met 2,5 tot 4,0 m² per stier op een betonnen rooster vloer met rubber topplaat. Meer ruimte stimuleerde positief gedrag van de dieren. Ze gingen vaker en langer liggen, veranderde vaker van houding, hielden meer onderlinge afstand en stapten minder vaak op elkaar. Ook waren de dieren ook minder bevuild.

Er is één recent onderzoek gedaan naar het verschil tussen 3, 4,5 en 6 m² leefruimte per rund van 500 tot 630 kg, op betonnen roostervloeren (Keane *et al.* 2017). Er zijn voornamelijk productiewaarden en slechts enkele welzijnsparameters onderzocht. Meer leefruimte leek geen effect te hebben op stressniveau of gedrag, al is het onderzochte gedrag beperkt. Wel waren de dieren minder vies wanneer ze meer ruimte kregen.

Er is nog te weinig onderzoek gedaan naar de minimale ruimte die een rund in de stal moet hebben om goed welzijn te waarborgen.

Leven in mest

Naast de ondergrond en ruimte, is het belangrijk voor het welzijn van runderen dat de stal niet te sterk bevuild is met uitwerpselen. Een vloer vervuild met mest en urine brengt welzijnsproblemen met zich mee (WUR 2011). Het vergroot de infectiedruk en maakt de klauwen van de runderen zachter. Klauwen zijn dan vatbaarder voor infecties, slijtage en beschadigingen (WUR 2011).

Op stal in Ierland

In de winter, of tijdens langdurige regenachtige periodes, staan Ierse runderen op stal. Gemiddeld zeven tot acht maanden per jaar staan ze buiten en de rest van het jaar staan ze binnen (FAWAC 2008). Weidgang is niet verplicht. Er is geen wetgeving die paal en perk stelt aan het aantal runderen dat op een bepaald staloppervlak gehouden mag worden. Ook qua ondergrond zijn er weinig regels: Betonnen roostervloeren zijn het meest gebruikelijke huisvestingsstelsel in Ierland (Earley *et al.* 2017). Op deze bedrijven krijgen koeien die net

gekalfd hebben en jonge kalfjes vaak tijdelijk wel toegang tot een strobed. Hiernaast zijn er ook bedrijven die stallen met stro of ligboxen hebben (EFSA 2012, Bord Bia⁵).

Het keurmerk SBLAS en huisvestingseisen

Binnen het Sustainable Beef and Lamb Assurance Scheme (SBLAS) moet er voor jonge kalfjes een zogenaamde *creep gate* aanwezig zijn: een lage opening in de muur of het hek dat leidt naar een stuk stal met een dichte vloer. Per kalf moet er 0,1 – 1,5 m² ruimte zijn, afhankelijk van of het dier in de lente of herfst geboren wordt.

Voor de volwassen vleesrunderen bestaan alleen richtlijnen voor het oppervlak per dier waarvan afhankelijk van de omstandigheden kan worden afgeweken (Bord Bia 2017). Zo wordt bij huisvesting met volledige roostervloer 2,5 m² voor een rund van 700 kilo het uitgangspunt.

Daglicht en frisse lucht zijn wel verplicht, en de stal moet voorzien zijn van een nooduitgang om te kunnen vluchten in geval van bijvoorbeeld brand (Bord Bia 2017). Verder stelt het keurmerk weinig bijzondere, bovenwettelijke eisen aan de huisvesting op punten die een grote impact hebben op dierenwelzijn. Zo is het toegestaan de volwassen runderen te houden op enkel betonnen roostervloeren. Een zacht liggedeelte met rubberen matten of stro is niet verplicht (Bord Bia 2017).

Ook weidegang is niet verplicht binnen het keurmerk. Bord Bia geeft via mail aan dat dit niet verplicht gesteld is omdat de Ierse vleesrundsector al gebaseerd is op weidegang. Weidegang verplichten is dan overbodig, aldus Bord Bia. Boeren kunnen er niettemin dus voor kiezen hun dieren het hele jaar op stal te houden, zoals in een enkel geval ook daadwerkelijk gebeurt volgens Bord Bia.

Tot slot wordt in sommige gevallen individuele huisvesting toegestaan (Bord Bia 2017). Fokstieren mogen individueel worden gehuisvest, mits ze andere dieren of 'boerderij-activiteiten' kunnen zien. Routinematig aanbinden van runderen is verboden.

Op stal in Nederland

In Nederland bestaan net als in Ierland geen wettelijke minimumeisen voor staloppervlak per rund. Daarnaast zijn daglicht en frisse lucht hier niet verplicht (Dierenbescherming 2016). Betonnen roostervloeren zijn in de gangbare sector nog toegestaan en komen nog geregeld voor bij stierenhouderijen. Een zachte ligplaats is niet verplicht (WUR 2015). Weidegang is geen wettelijke eis, maar gebeurt – net als in Ierland – in de praktijk vaak wel. In sommige oude (grup)stallen staan de runderen nog aangebonden (WUR 2015).

Eén ster Beter Leven keurmerk

Het Beter Leven keurmerk schrijft wél verplicht weidegang voor (zie ook tabel 1). Ook zijn er minimale oppervlaktes per rund in de stal. Zo krijgen runderen van meer dan 700 kilo minimaal 5,4 m² per rund (Dierenbescherming 2014). Volledige betonnen roostervloeren zijn verboden. Het is verplicht alle runderen permanent toegang tot een zacht liggedeelte te geven. Bij één ster is dit zachte liggedeelte nu nog een rubberen mat of stro. Vanaf 1 januari 2019 telt een rubber topvloer niet meer als zacht liggedeelte, maar is instrooien met stro of vergelijkbaar materiaal verplicht (Dierenbescherming, nb).

Afhankelijk van het gewicht moet voor één ster Beter Leven 50 tot 80 procent van het staloppervlak ingestrooid zijn of (tot 1 januari) voorzien zijn van rubber (Dierenbescherming 2014, nb). Het permanent aanbinden van runderen is verboden. Fokstieren in individuele huisvesting krijgen minimaal zestien vierkante meter ligruimte, en in totaal twintig vierkante meter ruimte. Routinematig aanbinden van runderen is verboden. Veemarkten zijn verboden: runderen mogen hier niet naar worden afgevoerd.

⁵ Persoonlijke communicatie

Tabel 1: vergelijking Ierland en Nederland- huisvesting

- * Eén Beter Leven-ster kent verschillende eisen voor weidegang: koeien kalveren en ossen moeten ofwel 150 dagen, 8h per dag weidegang hebben; ofwel 115 dagen 24h per dag. Verder krijgen stieren hun eerste levensjaar weidegang, maar mogen ze daarna op stal gehouden worden.
- ** vanaf 1 januari 2019 voldoet rubber niet meer. Vanaf dan is stro (of vergelijkbaar materiaal) verplicht.

	IERS VLEESRUND	SBLAS- KEURMERK	NEDERLANDS VLEESRUND	ÉÉN BETER LEVEN-STER EISEN
Weidegang	Geen eisen Praktijk: 7-8 maanden	Geen eisen Praktijk: 7-8 maanden	Praktijk: 5 maanden	Koeien, kalveren en ossen: 4,5 á 5 maanden per jaar. Stieren: eerste levensjaar weidegang, daarna op stal.*
Roostervloeren	Niet verboden	Niet verboden (uitzondering voor jonge kalveren)	Niet verboden	Volledige kale roostervloeren verboden. Aanwezigheid zachte ligplaats verplicht.
Oppervlakte per rund van 700 kilo	Geen eis	Geen eis Richtlijn 2,5 ²	Geen eis	5,4 vierkante meter
Zacht ligbed	Geen eis	Geen eis	Geen eis	Verplicht: rubber of stro**
Daglicht	Niet verplicht	Verplicht	Niet verplicht	Verplicht

Castratie

Waar het op het Europese vasteland gebruikelijk is om stieren niet te castreren, wordt het merendeel van de stieren in Ierland wel gecastreerd (EFSA 2012). Er zijn drie veel besproken methoden voor castratie: chirurgisch, een kneustang (zoals de Burdizzo) of afbinden van het scrotum met een rubberen ring.

Bij het afbinden wordt een (rubberen) band om het scrotum geplaatst, waardoor dit deel afsterft (Teagasc, nb). Deze methode levert van de drie genoemde de meeste pijn en stress (Agriland 2017b). Stieren kunnen twee weken lang chronisch (na)pijn hebben (EFSA 2012).

Bij de kneustang wordt de zaadstreng en bloedvaten naar de ballen afgeknelld (Teagasc nb). Hierdoor zullen de testikels afsterven (Teagasc nb). Het zorgt voor de minste pijn en stress (Stafford et al. 2002), maar de dieren hebben ongeveer een week lang napijn na deze ingreep (Agriland 2017b). Bij het gebruik van een klem bestaat er een risico dat een deel van het weefsel, of het gehele scrotum, afsterft (WUR 2012).

Alle drie de castratiemethodes zorgen voor acute pijn, die tussen de drie en acht uur aanhoudt (Carter et al. 2011; EFSA 2012). De chirurgische ingreep zorgt voor de meeste acute pijn, maar de minste chronische napijn (Carter et al. 2011). Deze vorm van castratie kan zorgen voor complicaties zoals bloedingen, infecties, ernstige ontstekingen en een tetanus-infectie (EFSA 2012).

Na de acute pijn volgt bij alle drie de methoden chronische napijn, die soms zelfs twee weken kan aanhouden (EFSA 2012). Een eventueel verdovingsmiddel werkt meestal maar twaalf uur en doet dus niets tegen langer aanhoudende pijn (Stafford & Mellor 2011).

Castratie in Ierland

In Ierland is verdooving bij castratie pas verplicht vanaf een leeftijd van zes maanden (Animal Health and Welfare Act (2013b); Teagasc nb). Maar castratie vindt in Ierland vooral plaats vóór het stiertje zes maanden oud is en gebeurt dan meestal onverdoofd (Boerderij 2016). Deze behandeling voeren de boeren veelal zelf uit (Agriland 2017b).

Het afbinden van het scrotum mag in Ierland onverdoofd plaats vinden bij stierkalveren jonger dan acht dagen (Animal Health and Welfare Act (2013b)). De kneustang mag gebruikt worden tot een leeftijd van zes maanden (Animal Health and Welfare Act (2013b)). Wanneer castratie wordt uitgevoerd door middel van een chirurgische ingreep, is verdooving verplicht (Animal Health and Welfare Act (2013b)). De chirurgische methode moet uitgevoerd worden door een veearts.

De kneltang is de meest gebruikelijke methode in Ierland. Boeren mogen deze zelf uitvoeren (Agriland 2017b). Bij het afbinden wordt er een (rubberen) band om het scrotum geplaatst, waardoor dit deel afsterft (Teagasc, nb). Ook deze behandeling mogen boeren zelf uitvoeren (Agriland 2017b). Het is van de drie beschreven methodes de minst gebruikelijke in Ierland.

Het keurmerk SBLAS en castratie

Het Ierse keurmerk SBLAS staat onverdoofde castratie toe (Bord Bia 2017). Ook hier mag gedurende de eerste week castratie nog onverdoofd gebeuren met een rubberen ring. Tussen de eerste levensweek en zes maanden wordt de Burdizzo methode (kneustang) voorgesteld. Na zes maanden moet de behandeling onder begeleiding van een veearts worden uitgevoerd. Hierbij is verdooving verplicht. Het gebruik van pijnmedicatie achteraf is niet verplicht, slechts aangeraden (Bord Bia 2017).

Castratie in Nederland

In Nederland is het ook toegestaan om stieren onverdoofd te castreren (LTO 2013, Dierenbescherming 2016). De ingreep moet uitgevoerd worden door een veearts. In tegenstelling tot in Ierland wordt er in Nederland echter zelden gecastreerd (WUR 2015). Stieren worden dan vanaf een leeftijd van één jaar, waarop ze seksueel volwassen worden, vaak binnen gehuisvest.

Eén ster Beter Leven keurmerk

Castratie is bij één Beter Leven-ster rundvlees alleen toegestaan met verdoving. Ook is pijnbestrijding verplicht, tot vier dagen na de ingreep. Castreren mag alleen op een leeftijd jonger dan twee maanden en de ingreep moet worden uitgevoerd door een dierenarts. Wanneer stieren niet worden gecastreerd, worden ze vanaf een leeftijd van één jaar permanent binnen in groepshuisvesting gehouden (Dierenbescherming 2014).

Tabel 2: vergelijking Ierland en Nederland – castratie

	IERS VLEESRUND	SBLAS- KEURMERK	NEDERLANDS VLEESRUND	ÉÉN BETER LEVEN-STER
Castratie	Gebruikelijk	Gebruikelijk	Niet gebruikelijk	Niet gebruikelijk
Verdoving	Niet verplicht, na 6 maanden wel verplicht	Niet verplicht, na 6 maanden wel verplicht	Niet verplicht	Verplicht
Pijnbestrijding	Niet verplicht	Niet verplicht	Niet verplicht	Verplicht

Onthoornen

Twee veel besproken manieren om runderen te onthoornen zijn disbudding en dehorning. Bij disbudding wordt de hoornaanzet verwijderd. In Ierland gebeurt dit meestal door cauterisatie (Alcasde 2009). Hierbij wordt met een heet ijzer de hoornaanleg weggebrand. Als disbudding niet of niet goed is uitgevoerd, kan op latere leeftijd de hoorn worden afgezaagd met een draadzaag: *dehorning*.

De European Food Safety Authority (EFSA 2012) raadt aan om bij onthoorning de runderen altijd algehele of plaatselijke verdoving te geven. Vervolgens moeten runderen tot twee dagen na de ingreep pijnstilling krijgen. Kalveren hebben namelijk de meeste pijn 44 uur na de ingreep (Veeteelt 2015).

Het verwijderen van de hoornaanzet (disbudding) wordt gedaan op jonge leeftijd. In een rapport van de EFSA wordt gesteld dat erg jonge dieren pijn voelen, en wellicht zelfs *meer* pijn voelen dan volwassen dieren, omdat hun nociceptieve systeem nog niet volgroeid is (EFSA 2012).

Onthoornen in Ierland

Veel vleesrunderen in Ierland worden ontdaan van hun hoorns. Het is bij wet verboden om dieren met hoorns te exporteren of bijvoorbeeld op een veemarkt te verhandelen, volgens de Diseases of Animals Act (Teagasc nb; Alcasde 2009; Animal Health and Welfare Act (2013c)).

In Ierland is disbudding de gebruikelijke methode, meestal door de hoornaanzet weg te branden met een heet ijzer. Dit mag tot een leeftijd van 28 dagen (Animal Health and Welfare Act (2013a)) en hoeft niet gedaan te worden door een veearts. Zolang het kalf

jonger dan twee weken is, is verdoving of pijnstilling hierbij niet verplicht (Animal Health and Welfare Act (2013b)). Teagasc – de Ierse Landbouw en Voedsel Ontwikkeling Autoriteit – raadt aan om te onthoornen op een leeftijd van een tot twee weken (Teagasc nb).

In een onderzoek uit 2013 bleek echter dat veel boeren zich niet bewust zijn dat verdoving wél verplicht is als het kalf ouder dan twee weken is (Dwane *et al.* 2013). Dit onderzoek stelde ook dat onverdoofd onthoornen de norm was.

Het SBLAS-keurmerk en onthoornen

Het Ierse keurmerk verbiedt routinematig *dehorning* (dus afzagen van de hoorns) van runderen (Bord Bia 2017), maar staat het in uitzonderlijke gevallen toe bij runderen ouder dan 28 dagen. *Disbudding* is onder het keurmerk toegestaan wanneer aan de volgende eisen wordt voldaan: disbudding mag alleen met thermische cauterisatie en moet voor de vierde levensweek worden uitgevoerd. Bij kalveren onder de twee weken mag dit onverdoofd. Het afzagen van hoorns (*dehorning*) van runderen mag alleen gedaan worden door een veearts, in combinatie met verdoving en een middel tegen napijn (Bord Bia 2017).

Onthoornen in Nederland

In Nederland worden vleesrunderen meestal niet onthoorned (WUR 2015). Wettelijk moet het onthoornen gebeuren met een lokale verdoving (KNMVD, nb). Onthoornen mag tot een leeftijd van twee maanden gebeuren met een elektrische of hete lucht methode (*disbudding*) (RVO, nb). Vanaf zes maanden mag er ook onthoorned worden door afzaging, maar dan alleen met een draadzaag (*dehorning*) (RVO, nb). Lichte sedatie en lokale verdoving is hierbij verplicht (RVO, nb). De lokale verdoving werkt tussen de twee en drie uur. Er kan nog enkele dagen napijn aanwezig zijn. De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) raadt dan ook aan om een langdurige pijnstillertoe te dienen, omdat de ingreep niet met onnodig lijden gepaard mag gaan (KNMvD, nb). Bij de ingreep moet een dierenarts aanwezig zijn om te assisteren en om de verdoving toe te passen (RVO, nb).

Eén ster Beter Leven keurmerk

Bij één Beter Leven-ster mag onthoornen alleen gebeuren onder verdoving, met pijnbestrijding achteraf tot minimaal vier dagen (Dierenbescherming 2016). Het disbudden mag tot een leeftijd van twee maanden. *Dehorning* mag vanaf een leeftijd van zes maanden alleen vanuit een veterinaire noodzaak. In de praktijk wordt er zelden onthoorned (inclusief *disbudding*) onder het Beter Leven keurmerk.

Tabel 3: vergelijking Ierland en Nederland – onthoornen door *disbudding* (wegbranden van de hoornaanzet).

	IERS VLEESRUND	SBLAS- KEURMERK	NEDERLANDS VLEESRUND	ÉÉN BETER LEVEN-STER
Onthoornen (<i>disbudding</i>)	Toegestaan tot een leeftijd van vier weken	Toegestaan tot een leeftijd van vier weken	Toegestaan tot een leeftijd van twee maanden	Toegestaan tot een leeftijd van twee maanden
Verdoving	Niet verplicht bij kalveren onder de twee weken, daarna wel.	Niet verplicht bij kalveren onder de twee weken, daarna wel.	Verplicht	Verplicht
Pijnbestrijding	Niet verplicht	Niet verplicht	Niet verplicht	Verplicht

5 Verslag van het undercover onderzoek

Het undercover onderzoek was erop gericht voorbeelden in beeld te brengen van hoe het achterblijven van dierenwelzijnseisen in de Ierse regelgeving in de praktijk kan uitpakken. Het onderzoek is uitgevoerd in de regio's County Clare en County Galway in Ierland. Deze counties staan beide in de top drie van regio's met de meeste vleesrunderen (Irish farmers journal 2017). Bij alle onderzochte boerderijen is vooraf toestemming verkregen om het erf te betreden.

Onderzoeksopzet

Betonnen roostervloeren brengen risico's op welzijnsproblemen met zich mee (zie hoofdstuk 4). Desalniettemin zijn deze vloeren het dominante huisvestingssysteem in Ierland (Earley *et al.* 2017). Om deze redenen hebben wij het praktijkgedeelte van dit onderzoek uitsluitend gericht op vleesrundhouderijen die hun runderen 's winters op roostervloeren houden, hetgeen zowel onder de Ierse wet als onder de SBLAS normen is toegestaan. Er is dus sprake van een selecte steekproef en mede om die reden willen wij niet pretenderen dat het praktijkgedeelte van het onderzoek representatief is voor de gehele Ierse vleesrund-sector. Dat beogen wij ook niet. We hebben slechts willen laten zien hoe de vleesrundhouderij er in de praktijk in Ierland uit kan zien.

Om in beeld te brengen hoe de omstandigheden op boerderijen met dit soort roostervloeren eruit kunnen zien, is voorafgaand aan het bezoek aan Ierland een lijst opgesteld met boerderijen in de onderzoeksregio die dit vloertype hebben. Dit was te zien in de vergunningsaanvraag. Aan de hand van deze vergunningen is ook het adres van de boerderijen achterhaald.

Voor dit onderzoek zijn 34 adressen in de onderzoeksregio aangedaan. Hiervan bleken er vier een melkveehouderij, die om deze reden uit het onderzoek zijn gelaten. Bij nog eens vijftien bedrijven was niemand thuis of was er geen interesse in een interview. Een keer kon het team de boerderij niet vinden op het opgegeven adres en een andere boerderij was door een overstroming niet bereikbaar. Zo zijn er uiteindelijk dertien vleesrundhouderijen bezocht, met toestemming van de eigenaar. Bij deze dertien houderijen zit één vleesveehouderij die niet op de vooraf opgestelde lijst stond, maar waar het team toevallig langs kwam. Ook deze boerderij bleek een betonnen roostervloer te hebben. De informatie van deze dertien boerderijen is in dit hoofdstuk weergegeven.

In alle dertien gevallen kregen de onderzoekers een rondleiding van de boer over het erf, of kregen ze toestemming om het erf en de stallen onbegeleid te betreden. Er was in alle gevallen toestemming om foto's te maken. Daarnaast zijn filmbeelden gemaakt met een undercovercamera. Hiermee zijn ook de gesprekken tussen boer en onderzoekers opgenomen. De onderzoekers kregen toegang tot de boerderijen met een cover story. Ze deden zich voor als journalisten van een Poolse krant, die onderzoek deden naar de invloed van de Brexit op de Ierse vleesrundsector. Tot slot hebben de onderzoekers een veemarkt bezocht.

Bevindingen: roostervloeren

Op elf van de bezochte boerderijen stonden de runderen op betonnen roostervloeren. Eén boerderij had een rubberen toplaag en op één boerderij kon de vloersoort niet geverifieerd worden door de onderzoekers omdat zij alleen in de betonnen buitenuitloop zijn geweest.

In negen van de dertien gevallen stonden er ook een paar runderen op stro. Een aantal boeren legde uit dat deze stroruimtes bedoeld zijn voor pas geboren kalveren, koeien die binnenkort gaan afkalven, fokstieren of zieke runderen. Een deel van de boerderijen had een zogenaamde *creep gate*. Koeien op deze boerderijen worden met hun kalveren in een groep gehuisvest op betonnen roosters. De kalveren hebben via een smalle doorgang toegang tot een strobed – de *creep gate*.

Figuur 1: rund op bevulde betonnen roostervloer

Figuur 2: koe en kalf in afkalfhok

Bevindingen: uitloop of weidegang

Op zes boerderijen waren reguliere hokken te vinden met betonnen roostervloeren, maar waren er ook stallen waar een deel van de runderen toegang hadden tot een betonnen uitloop naar buiten. Eén boer gaf aan dat hij zijn runderen altijd binnen houdt, ook in de zomer. Deze boer zei te leveren aan McDonald's en het SBLAS-keurmerk te dragen.

Eén boer vertelde dat vanwege een tegenvallende zomer met hevige regen – iets wat vaker voorkomt in Ierland – veel runderen ook gedurende de zomermaanden af en toe enige tijd op stal hebben gestaan. In dit soort jaren met overmatige regenval staan de dieren dus langer dan vier tot vijf maanden per jaar op stal.

Figuur 3: runderen in betonnen buitenuitloop

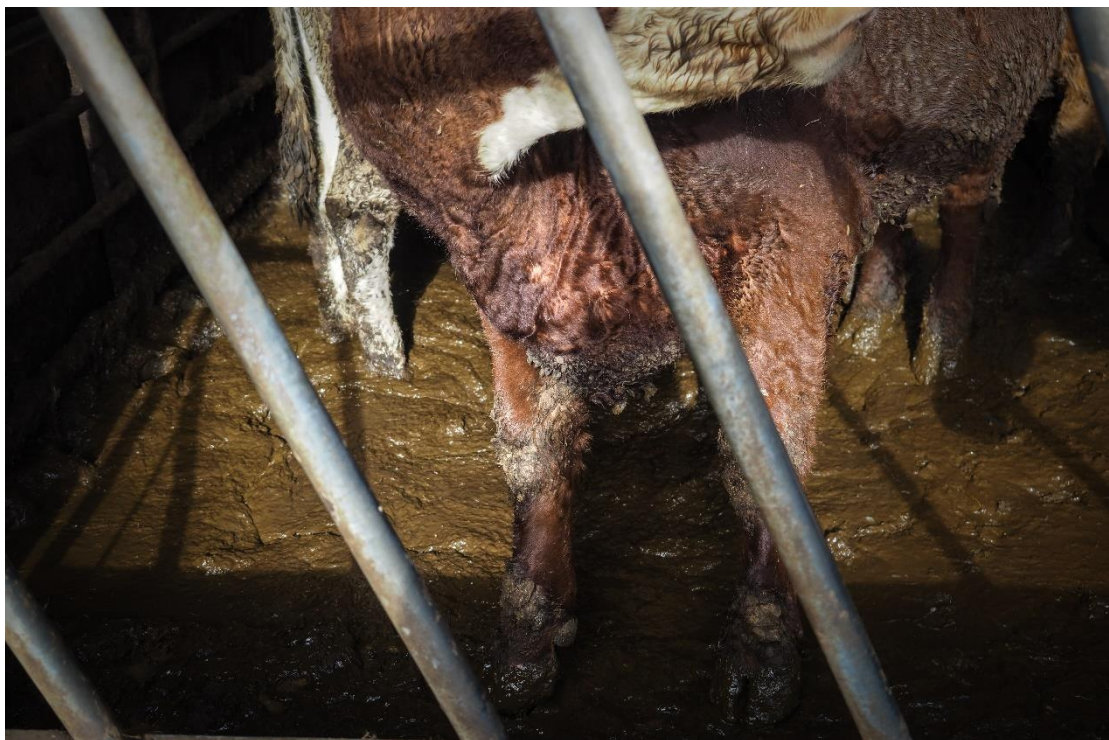
Bevindingen: mestbevuiling

Op de bezochte boerderijen waren de vloeren (sterk) bevuild met mest. Slechts bij drie van de boerderijen waren er stallen met dichte ligplekken beschikbaar. Deze ligplekken hebben een andere ondergrond dan de roostervloer. Het leken oude melkveebedrijven, met een ligboxstal. In de overige stallen lagen de dieren noodgedwongen op de roostervloeren in hun eigen uitwerpselen.

Door de vaak sterke vervuiling en het gebrek aan schone ligplekken hadden veel runderen (aangekoekte) mestplekken op hun huid. In extreme gevallen stonden runderen tot over hun hoeven in de uitwerpselen.

Figuur 4: stal met aan de zijkant ligboxen. De dichte betonnen vloer in het midden is sterk bevuild met mest

Figuur 5: rund staat tot over de hoeven in de mest

Figuur 6: kalf liggend in de mest

Bevindingen: kale plekken

Op elke bezochte boerderij waren runderen met kale plekken te vinden. Kale plekken kunnen veroorzaakt worden door mestplakken op de huid. Die zorgen ervoor dat de huid niet kan ademen. Dit kan leiden tot jeuk, irritaties of infecties, met mogelijke kale plekken tot gevolg⁶.

Figuur 7: sterk bevuild rund met kale plekken

Figuur 8: rund met kale plekken

⁶ Persoonlijke communicatie met Nederlandse veearts

Bevindingen: volle stallen

Op acht van de bezochte boerderijen zijn stallen aangetroffen met een zeer hoge bezetting. De dieren hadden hier naar het oordeel van de onderzoekers te weinig bewegingsruimte (zie figuur 9 en 10). Op vier boerderijen was de bezetting duidelijk lager dan bij de andere stallen.

Figuur 9: runderen in zichtbaar volle stal

Figuur 10: runderen in zichtbaar volle stal

Bevindingen: castratie

Bij negen boeren kwam het onderwerp castratie aan bod. Twee van hen zeiden niet te castreren: de ene omdat deze boer alleen vrouwtjes hield, de ander omdat deze stieren afmest in plaats van ossen. De betreffende boer geeft aan dat hij niet castreert zodat de stieren sneller groeien. Hij zegt te leveren aan McDonald's, en zijn stieren permanent binnen te houden.

Van de zeven boeren die wel castreren, hebben er twee toegegeven dat ze dit onverdoofd doen. Bij vijf boeren is het niet duidelijk of dit onverdoofd was. Eén van deze vijf boeren gaf wel aan dat hij de ingreep doet als ze jong zijn, 'when they are babies', wat kan betekenen dat hij castreert voor zes maanden – wanneer verdoving nog niet verplicht is. De andere boeren gaven tijdens het gesprek over castratie niet aan een verdoving te gebruiken. Een van hen liet de castratie door een dierenarts uitvoeren.

Bevindingen: onthoornen

Op alle dertien boerderijen waren vrijwel alle runderen hoornloos. Met acht boeren is gesproken over onthoornen (dehorning en disbudding). Onder hen was maar één boer die aangaf verdoving toe te passen. Twee boeren zeiden niet te verdoven. Een van die boeren zei hierover "We are supposed to [sedate them]. But we don't. We just shove them against the wall. They are small, you just have them up in seconds it's done."

Twee andere boeren spraken niet over verdoving, maar ze onthoornen vóór de leeftijd van twee weken – in welke periode verdoving niet verplicht is. Van de laatste drie boeren is het niet bekend of ze verdoving toepassen bij deze ingreep. Hier zit één boer tussen die oudere runderen opkoopt die doorgaans al onthoorned zijn. Als zijn aangekochte runderen nog hoorns hebben, dan zaagt hij die eraf.

Sommige boeren lijken in de veronderstelling te zijn dat disbudding pijnloos is, of weinig leed veroorzaakt omdat de ingreep maar kort duurt. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de volgende boer die de ingreep uitlegt: "It is an electric dehorner. It just warms it up. But they don't feel it at that age [three days]. They used to cut em up with a saw. That was cruel".

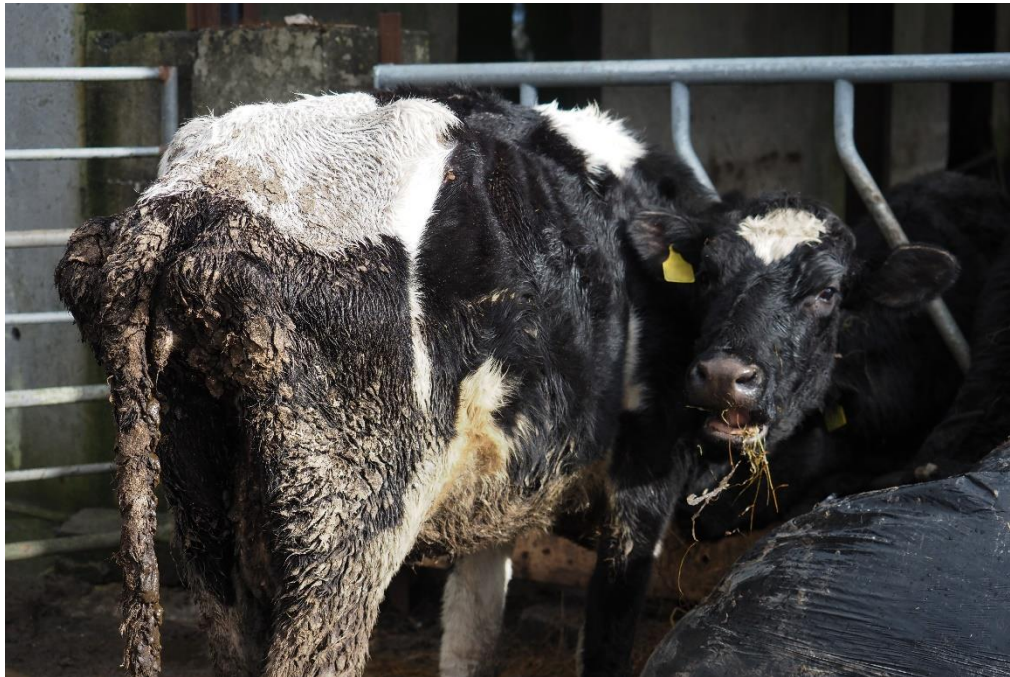

Figuur 11: rund met afgezaagde hoorns

Bevinding: verwaarlozing

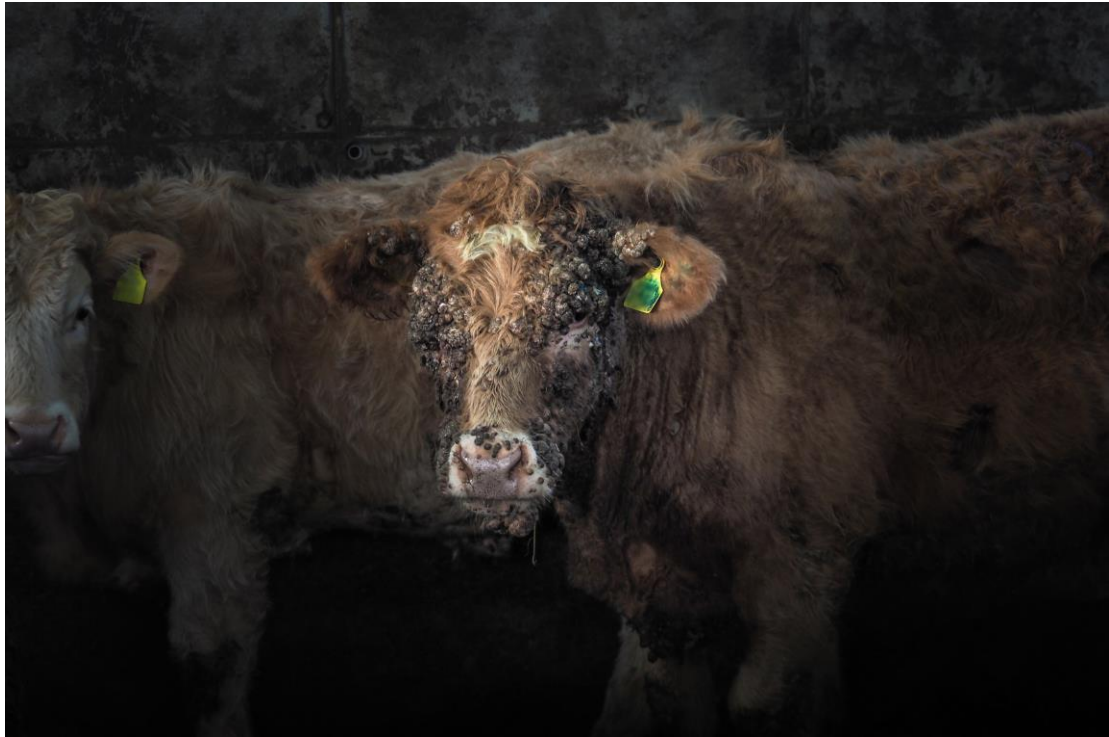
In één geval leek sprake van verwaarlozing. Op een betonnen binnenplaats waren sterk vermagerde runderen te zien (zie figuur 12). Eén koe had een zichtbare verwonding. De boer vertelde het SBLAS-keurmerk te dragen. Hij bevestigde dat hij een deel van zijn runderen exporteert naar Nederland.

Het dier op figuur 13 werd aangetroffen op een andere boerderij. Het dier kampt hoogstwaarschijnlijk met overmatige wratten veroorzaakt door het papillomavirus. Dit kan het gevolg zijn van een slechte weerstand en slechte voeding⁷.

Figuur 12: ernstig vermagerd en vervuild rund

⁷ Persoonlijke communicatie met Nederlandse veearts.

Figuur 13: rund met overmatige wratten

Bevinding: export

Drie boeren gaven aan dat ze in 2017 levende runderen hebben geëxporteerd naar Turkije. Engeland en Italië werden ook genoemd als belangrijke exportlanden voor levende dieren. Men geeft aan dat levende vleesrunderen exporteren echter niet gebruikelijk is.

De boeren noemden Nederland een aantal keer als land waar Iers rundvlees naar wordt geëxporteerd. De meeste boeren wisten echter niet te vertellen in welke landen het vlees van zijn of haar eigen runderen terecht komt. Veelal verkopen ze hun runderen aan het slachthuis of op een veemarkt, vervolgens is het onbekend in welk land of winkel het vlees terecht komt.

Figuur 14: runderen in overvolle huisvesting

Bevindingen: Veemarkt

In de interviews gaven twee boeren aan dat ze hun runderen rechtstreeks verkopen aan het slachthuis. Acht boeren zeiden dat de dieren eerst naar een veemarkt gingen. Hier worden ze meestal opgekocht door feedlot-boeren die de dieren verder afmesten, of alsnog verkocht aan het slachthuis.

De onderzoekers hebben daarom naast de dertien boerderijen ook de Ennis Cattle Mart bezocht. Op die dag werden zoogkoeien verkocht. De dieren zaten in overvolle hokken en werden hardhandig opgedreven. In een aantal gevallen zagen ze runderen die zichtbaar recentelijk waren onthoord.

Figuur 15: runderen op veemarkt in overvol hok.

Figuur 16: rund op de veemarkt dat zichtbaar pas is onthoord.

Figuur 17: runderen in veiling.

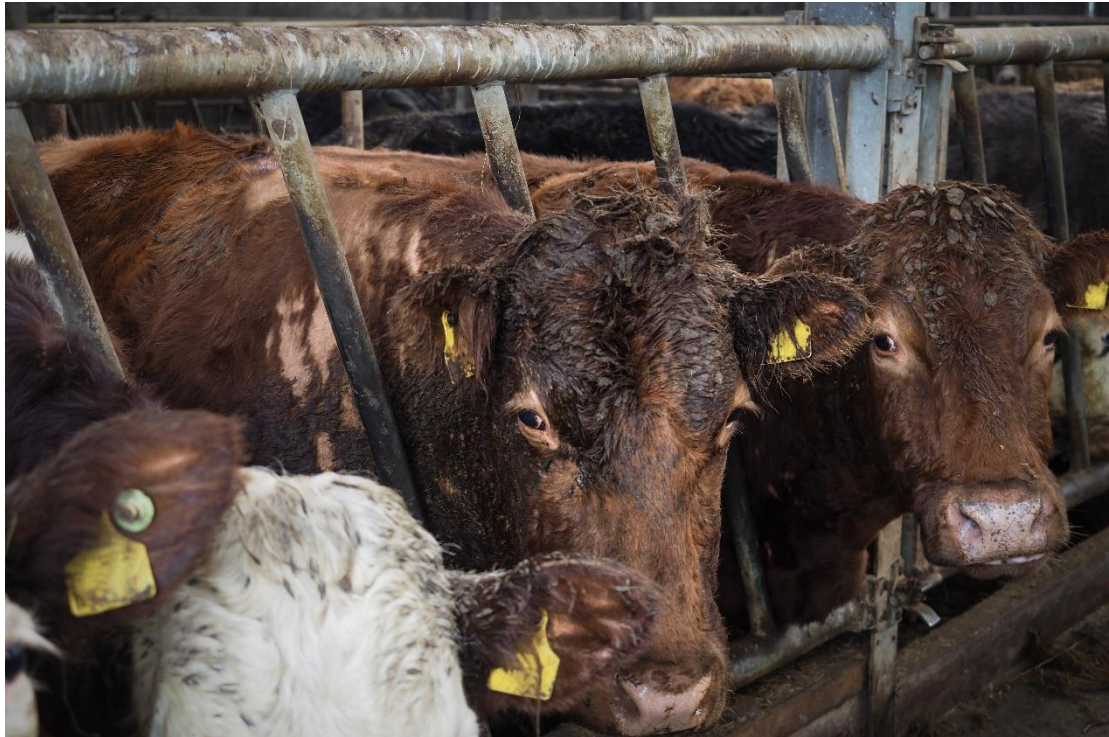
Bevindingen: SBLAS-keurmerk

Zes boeren uit het onderzoek hebben aangegeven dat ze het SBLAS-keurmerk dragen. Vier boeren zeggen dat ze dit keurmerk niet dragen en bij de overige drie boeren is deze informatie onbekend. Uit de interviews blijkt dat het keurmerk gangbaar gebruik is in Ierland. Zo vertelt een boer dat een aantal slachterijen en veel Ierse supermarkten alleen leveranciers accepteren met het keurmerk. Ook je exportmarkt zou groter worden, omdat het buitenland vaak het keurmerk zouden vereisen.

Runderen verkopen die onder het SBLAS-keurmerk worden gehouden, levert de boer ook meer geld op, vertelden meerdere veehouders. “If you’re Bord Bia assured you would get a better price. It’s worth it in the long run.”, aldus een van de boeren.

Bij vier boeren is er doorgevraagd naar de eisen van het keurmerk en de reden waarom ze het voeren. Over de eisen geven twee boeren aan dat het vooral veel papierwerk met zich mee brengt. “There is a lot of paperwork [...] traceability for medicines. You have to have disinfectants on your farm. Ensure traceability for meal purchases”, aldus één van de boeren. Een andere boer antwoordde op de vraag wat de eisen inhouden: “Just keep it clean and don’t let the meal get contaminated”.

Het keurmerk garandeert volgens één boer hoofdzakelijk een traceerbaarheid om voedselveiligheid te kunnen garanderen. Geen enkele boer noemde dierenwelzijnseisen waar hij aan moet voldoen. De boeren vertelden dat ze elke achttien maanden geïnspecteerd worden voor het keurmerk. Na een succesvolle inspectie mag je achttien maanden het keurmerk voeren.

Figuur 18: rund met mestplekken en kale plekken

Figuur 19: kalf met mestplekken

6 Conclusie

Het beeld van Ierse runderen op groene, heuvelachtige grasvelden moet aangevuld worden. Hoewel weidegang in de zomer praktisch de standaard is, is het niet verplicht. Belangrijker is dat Ierse wetgeving toestaat vleesrunderen zeker een derde van het jaar doorbrengen in weinig diervriendelijke huisvesting. Literatuuronderzoek en een steekproef⁸ bij dertien Ierse rundveehouders tonen het volgende beeld:

- In de winter staat het merendeel van de Ierse runderen op harde betonnen roostervloeren. Een zacht ligbed is niet verplicht.
- Er zijn slechts richtlijnen over de leefruimte van de dieren op stal. Bij meer dan de helft van de bezochte boerderijen zaten de stallen naar het oordeel van de onderzoekers bomvol.
- Alle bezochte stallen waren bevuild met mest, in sommige gevallen in ernstige mate.
- In alle bezochte stallen had een groot deel van de dieren natte en/of aangekoekte mestplekken op hun vacht.
- Op alle boerderijen stonden runderen met kale plekken, waarschijnlijk door aangekoekte mest of een infectie.
- Onverdoofd onthoornen (disbudding) mag bij jonge kalfjes (t/m twee weken oud). Het Ierse overheidsorgaan Teagasc adviseert boeren om kalfjes te onthoornen als ze één tot twee weken oud zijn.
- Castratie van stieren komt veel voor in Ierland. De dieren mogen tot zes maanden oud onverdoofd gecastreerd worden.

Ruwweg zestig procent van alle Ierse rundveeboeren werkt onder het Ierse keurmerk Sustainable Beef and Lamb Assurance Scheme (SBLAS). Ook bijna de helft van de bezochte boeren zei dit keurmerk te hebben. SBLAS is verbonden aan Bord Bia, een Iers staatsbedrijf met als missie om het commerciële succes van Iers voedsel – waaronder Iers rundvlees – te stimuleren.

Het SBLAS-keurmerk heeft geen eisen om de bovengenoemde misstanden te voorkomen. Toch draagt bijna al het Ierse rundvlees in Nederlandse supermarkten dit keurmerk. Het Nederlandse Beter Leven-keurmerk van de Dierenbescherming stelt wel eisen met betrekking op de genoemde welzijnsproblemen aan: een zacht ligbed is verplicht, onverdoofd castreren en onverdoofd onthoornen zijn verboden, en er zijn regels voor de leefruimte in de stal.

Dit onderzoek toont het belang aan van een keurmerk met degelijke eisen op het gebied van dierenwelzijn. Wakker Dier wil dat supermarkten stoppen met de verkoop van Iers rundvlees zolang dit niet minimaal aan de eisen van één ster Beter Leven van de Dierenbescherming voldoet.

⁸ Dit was een selecte steekproef onder uitsluitend vleesveehouderijen met huisvesting op roostervloeren in een beperkte regio. Zie hoofdstuk 5 voor de onderzoeksopzet. Representativiteit voor de gehele Ierse rundvleessector is niet beoogd.

7 Bronnen

- Agriland (2015). *Irish beef exports to the Netherlands up 6% – Bord Bia*. <https://www.agriland.ie/farming-news/irish-beef-exports-to-the-netherlands-up-6-bord-bia/>
- Agriland (2017a). *Irish beef export tonnage climbs 5% in 2016 but value declines*. <https://www.agriland.ie/farming-news/irish-beef-exports-climb-5-in-2016-but-value-declines/>
- Agriland (2017b). *The pros and cons of the different castration methods for bulls*. <http://www.agriland.ie/farming-news/the-pros-and-cons-of-the-different-castration-methods-for-bulls/>
- Alternatives to castration and Dehorning (Alcasde) (2009). 2.1.1. Report on dehorning practices across EU member states, appendix 20. http://www.vuzv.sk/DB-Welfare/telata/calves_alcasde_D-2-1-1.pdf
- Animal Health and Welfare Act (2013a). *Animal Health and Welfare (operations and procedures) Regulations (2014)*. Statutory Instrument no. 123/2014. <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/si/123/made/en/print>
- Animal Health and Welfare Act (2013b). *Animal Health and Welfare (section 17) regulations (2014)*. Statutory Instrument no. 107/2014. Pag 3. <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/si/107/made/en/print>
- Animal Health and Welfare Act (2013c). *Animal Health and Welfare (restriction on horned cattle). (No. 2) Regulations 2014*. Statutory Instrument No 224/2014. <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/si/224/made/en/print>
- Boerderij (2016). *Ierse extensieve vleesveehouderij: winstpakker en valkuil*. <https://www.boerderij.nl/Rundveehouderij/Achtergrond/2016/10/ierse-extensieve-vleesveehouderij-winstpakker-en-valkuil-2900673W/>
- Boerderij (2017). *Ierland zet meer rundvlees af in Nederland*. <https://www.boerderij.nl/Rundveehouderij/Nieuws/2017/3/Ierland-zet-meer-rundvlees-af-in-Nederland-108154E/>
- Bord Bia (2017). *Sustainable Beef & Lamb Assurance Scheme March 2017*. https://www.bordbia.ie/industry/farmers/quality/BeefSchemeStandards/Sustainable_Beef_and_Lamb_Assurance_Scheme_Standard.pdf
- Bord Bia (nb1). The history of Bord Bia. <https://www.bordbia.ie/corporate/governance/pages/aboutbordbia.aspx>
- Bord Bia (nb2). Contacting Bord Bia. <https://www.bordbia.ie/corporate/contact/Pages/default.aspx>
- Bord Bia (nb3). Over Irish Beef. <https://www.irishbeef.nl/over-irish-beef/>
- Carters, B., Mathis, C.P., Löest, C., & Wenzel, J. (2011). *Castrating Beef Calves: Age and Method*. College of Agricultural, Consumer and Environmental Sciences, New Mexico State University. http://aces.nmsu.edu/pubs/_b/B227/welcome.html

CBS (2018). Landbouw; gewassen, dieren, grondgebruik en arbeid op nationaal niveau. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81302ned/table?ts=153864296537>

Dierenbescherming (2014). Criteria Runderen 1 ster Beter Leven. Versie geldig tot 1 januari 2019. https://beterleven.dierenbescherming.nl/fileupload/zakelijk/criteria/runderen/Criteria_runderen_1_ster_26032014_website.pdf

Dierenbescherming (2016). *Factsheet Vleesrunderen*. https://beterleven.dierenbescherming.nl/fileupload/pdf_sterren_consumenten/Tekst_Blk_vleesrunderen.pdf

Dierenbescherming (nb). Criteria Runderen 1 ster Beter Leven. Versie geldig vanaf 1 januari 2019. https://beterleven.dierenbescherming.nl/fileupload/zakelijk/criteria/runderen/Criteria_runderen_1_ster_ZW_versie_2.1_dd_01-01-2019.pdf

Dwane, A. M., More, S. J., Blake, M., McKenzie, K., & Hanlon, A. J. (2013). Farmers' self-reported perceptions and behavioural impacts of a welfare scheme for suckler beef cattle in Ireland. *Irish veterinary journal*, 66(1), 1. <https://irishvetjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/2046-0481-66-1>

European Food Safety Authority (EFSA) (2012). Scientific Opinion on the welfare of cattle kept for beef production and the welfare in intensive calf farming systems. *EFSA Journal*, 10(5), 2669. Via: <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/j.efsa.2012.2669>

Earley, B., Keane, M., McGee, M., O'Riordan, E., Kelly, A., (2017). Effect of floor type and space allowance on the performance and welfare of finishing beef cattle. Teagasc. https://www.teagasc.ie/media/website/publications/2018/6675_TechnologyUpdate_AGRIP.pdf

Farm Animal Welfare Advisory Council (FAWAC) (2008). Animal welfare guidelines for beef farmers. <http://www.fawac.ie/media/fawac/content/publications/animalwelfare/RevisedAnimalWelfareGuidelinesforBeefFarmers2008.pdf>

Gygax L, Siegwart R and Wechsler B, (2007). Effects of space allowance on the behavior and cleanliness of finishing bulls kept in pens with fully slatted rubber coated flooring. *Applied Animal Behaviour Science*, 107, 1-12. Genoemd in EFSA (2012).

Hurnik, J.K. and N.J. Lewis (1991). Use of body surface area to set minimum space allowances for confined pigs and cattle. *Can.J.Anim.Sci.* 71: 577-580. <http://www.nrcresearchpress.com/doi/pdf/10.4141/cjas91-068>

Irish farmers journal (2017, 6 nov). Which county had the highest number of beef cows in Ireland? By Amy Forde. <https://www.farmersjournal.ie/which-county-has-the-highest-number-of-beef-cows-in-ireland-321688>

Keane, M.P., McGee, M., O'Riordan, E.G., Kelly, A.P, and Earley, B. 2017. Effect of space allowance and floor type on performance and welfare of finishing beef heifers. *Animal*, 21:1-10. doi: 10.1017/S1751731117001288. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28633682>

Keane, M. P., McGee, M., O'Riordan, E. G., Kelly, A. K., & Earley, B. (2018). Effect of floor type on performance, lying time and dirt scores of finishing beef cattle: A meta-analysis. *Livestock Science*, 212, 57-60. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871141318300817>

Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) (nb). Reminder: onthoornen van kalveren en wetgeving.

<https://www.kwaliteitdiergeneeskunde.nl/groepen/VGH/item/10863194/Reminder-onthoornen-van-kalveren-en-wetgeving>

LTO (2013). *Dutch Produced Beef, the Best Beef*.

http://vleesveen.nl/system/files/documenten/boek/dutch_produced_beef_the_best_beef_-_market_research_lto_juni_2013.pdf

Ruis-Heutinck, L.F.M., Smits, M.C.J., Smits, A.C., Kant, P.P.H., & Heeres-van der Tol, J.J. (1999). *Vloertype en oppervlakte bij vleesstieren. Effect op gedrag, gezondheid, milieu en technische prestaties*. Drukkerij Cabri bv, Lelystad. <http://edepot.wur.nl/34022>

RVO (nb). *Welzijnseisen voor kalveren*. <https://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/dieren/dierenwelzijn/welzijnseisen-voor-dieren/kalveren>

Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (SCAHAW) (2001). *The Welfare of Cattle kept for Beef Production*.

https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/sci-com_scah_out54_en.pdf

Stafford, K.J., Mellor, D.J., Todd, S.E., Bruce, R.A., & Ward, R.N. (2002). Effects of local anaesthesia or local anaesthesia plus a non-steroidal anti-inflammatory drug on the acute cortisol response of calves to five different methods of castration. *Research in veterinary science*, 73(1), 61-70.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0034528802000450?via%3Dihub>

Stafford, K.J., & Mellor, D.J. (2011). The welfare significance of the castration of cattle: A review. *New Zealand Veterinary Journal*, 53(5), 271-278.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00480169.2005.36560>

Teagasc (nb). Dehorning/Disbudding, Castration.

<https://www.teagasc.ie/media/website/animals/beef/Dehorning.pdf>

Teagasc (2016). The Significance of Beef.

<https://www.teagasc.ie/media/website/publications/2016/Beef-Manual-Section1.pdf>

Veeteelt (2015). Hoornloos Fokken Heeft de Toekomst. <http://edepot.wur.nl/348158>

WUR (2011). Ongerief bij Rundvee, Varkens, Pluimvee, Nertsen en Paarden. Eerste Herhaling. *Lelystad: Wageningen UR Livestock Research*. <http://edepot.wur.nl/190225>

WUR (2015). *De relatieve duurzaamheid van de Nederlandse roodvleessector: een kwalitatieve vergelijking*. (No. 841). Wageningen UR Livestock Research.

<http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/333628>

WUR (2017). *Alternatieve vloeren voor vleeskalveren*. (No. 1056). Wageningen Livestock Research. <http://edepot.wur.nl/425832>